

aan het heengaan van Prof. A. Brummelkamp: wie hij geweest is, weet gij; hoe hij gestorven is, is u allen bekend. Bavinek was een Christen, katholiek in zijn opvatting, ruim van hart, in wien eene kostelijke gave aan onze Gereformeerde kerken was geschonken. Wij danken God, dat wij hem hebben gekend. Niet lang zal het meer duren, of de meesten onder zullen hem nog slechts kennen uit zijne werken, uit beschrijving en afbeelding. Moge de winste, die zoo velen uit zijn omgang hebben genoten, door hen nog jaren lang aan vele anderen ten goede komen, ook van hen die verre buiten onze grenzen leven!

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Prof. Bavinek †

Verscheidene bladen geven een levensoverzicht van prof. Bavinek. Waar velen dit Bavinek-nummer zullen bewaren, meen ik hun een dienst te bewijzen dit hier over te nemen. Ik ontleen het aan „De Standaard“:

In het bestek van een dagbladartikel dit leven te schetsen in zijne volle breedte en diepte, in zijn worsteling voor onze beginselen, in wat groots en goeds het tot stand gebracht heeft en wat daarin aan geestelijke schatten ons door God geschonken werd, is niet mogelijk; daarvoor is het te rijk geweest aan arbeid voor heel ons volk op breed terrein.

Jeugd en studietijd.

De levensloop van dezen grooten zoon der Scheiding ving aan te Hoogeveen 13 Dec. 1854, waar zijn vader, Dr. J. Bavinek, toen predikant was. Later vertrok deze naar Bunschoten en nog weer later naar Almkerk in Noordbrabant. Hier ontving de jonge Bavinek onderwijs op het instituut van den heer Hasselman. Later bezocht hij het gymnasium in Zwolle en na dit te hebben afgehoofd, ging hij een jaar naar de Theol. school te Kampen, waar zijn vader predikant was geworden. Maar de jonge man van wijsgeerigen aanleg begeerde andere vorming en zoo ging hij in 1874 naar Leiden, naar de oude, beroemde Alma Mater, om daar Theologie te studeren onder de beroemde professoren Scholten en Keunen. Het was nog in den tijd dat Opzoomer zijn heerschensstaf zwaaid over de geesten van jong Nederland. In kerk en wetenschap had het modernisme nog bijna alles te zeggen. Doch de jonge Bavinek mocht er later met ootmoed en dank aan God in roemen, dat te midden van den wervelstorm der meeningen en der stelsels het geloof hem niet ontruikt was. Hij voltooide zijne studies in vijf jaren en behaalde in 1880 omg. hante den doctoralen graad in de Godgeleerdheid met eene dissertatie over „De Ethiek van Ulrich Zwingli“.

Op wetenschappelijk terrein.

Zeer kort na zijne promotie werd Dr. B. aangeboden het hoogleeraarsambt aan de Vrije Universiteit, welk aanbod hij toen evenwel van de hand wees. Na een jaar predikant te Franeker te zijn geweest, werd hij in 1882 met de predikanten L. Lindeboom en D. K. Wielenga door de Synode der Chr. Geref. Kerk van Zwolle benoemd tot hoogleeraar aan de Theol. school te Kampen, van welk drietal Prof. Lindeboom ons nog gebleven is.

Op 10 Jan. '83 trad de jonge hoogleeraar in het ambt met een rede over „de wetenschap en de H. Godgeleerdheid“, waarmee hij reeds aanstonds van Geref. zijde lot oogstte om den fijnen gedachtengang, het wetenschappelijk doordacht en wegbanend karakter dezer studie.

De dogmatiek kreeg Prof. Bavinek als hoofdvak te onderwijzen.

In 1889 werd Prof. Bavinek voor de tweede maal benoemd tot hoogleeraar aan de V. U., maar zijn bedanken werd toen door Dr. Kuiper in de „Herauld“ gebillikt. Eindelijk had in 1902 de overplaatsing naar de Vrije Universiteit plaats. De voorafgaande jaren waren tijden van spanning en wrijving geweest over de opleidingskwestie. Na rijp beraad, zooals blijkt uit zijne brochure „Bijven of heengaan“, nam hij de benoeming aan en op 17 Dec. 1902 weerklonk in den wetenschappelijken kring der V. U. zijn rede over „Godsdienst en Godgeleerdheid“.

Prof. B. behield ook thans de Dogmatiek als hoofdvak. Hierover gaf hij reeds in de Kamperperiode uit zijn standaardwerk in vier deelen van plm. 600 bladzijden elk. De eerste uitgave van dit werk werd voltooid in 1895—1900, de tweede, herziene en vermeenderde druk verscheen in de jaren 1906—1911 en nu, voor enkele jaren een derde, onveranderde uitgave. Met deze Dogmatiek werden de Geref. Kerken zeer verrijkt, haar invloed bevestigd, een schat van studie-materiaal ter beschikking gesteld en een machtige stoot gegeven tot de handhaving van ons goed en deugdelijk recht ook op het gebied der wetenschap.

Bijzonder talrijk zijn de werken, welke reeds in den loop der Kamper-jaren van zijn hand verschenen, en die met zijn dogmatiek hem als een wetenschappelijk grootmeester deden kennen, als 'n uitnemend filosoof, die den diepgang ook der ingewikkelde filosofische systemen vernocht te peilen, die de grondbeginselen die den nieuwen aan den ouden tijd verbinden, wist op te speuren en een critiek wist te leveren welke in haar deeglijkheid de meesterhand verried.

Ondanks zijn groote geleerdheid en zijn zeldzame breedheid van blik, toonde Prof. B. zich en bleef hij in al zijn werken een kalm en bezadigd man, die niet eenzijdig was, nooit scherp oordeelde en toch

de principieele tegenstellingen nimmer uit het oog verloor. Buitengewoon groot en door weinigen overtroffen was ook zijn Bijbelkennis, verbazende belezenheid toonde hij in de Fransche, Engelsche, Duitse, Amerikaanse en Hollandse wetenschappelijke literatuur. Een Leidsch hoogleeraar heeft eens van hem verklaard, dat hij op 't oogenblik de grootste theoloog van Nederland was. Vooral in zijn Dogmatiek toonde Prof. Bavinek zich in zijn volle kracht. Dit schier onoverzienbaar terrein van zijn speciaal studie overzag hij metterdaad, daarin was hij door en door thuis en met een litteratuur-kennis toegerust die verbluffend is.

Van de werken die naast zijn standaardwerk in Kampen van zijne hand het licht zagen, noemen we: „De Katholiciteit van Christendom en Kerk“, „De algemeene genade“, „het Doctorenaamt“, „de Theologie van Prof. de la Saussaye“, „de Wetsprekendheid“, „Beginselen der Psychologie“, „Ouders of getuigen“, „Schepping of ontwikkeling“, „De offerande des lofs“, „De zekerheid des geloofs“ en enkele brochures in zake de kerkelijke beroeringen van die dagen.

Met vele wetenschappelijke werken had hij dus reeds onze litteratuur verrijkt toen de overgang plaats had naar de V. U., om deze, toegerust met zijn grooten schat van kennis, te steunen in haar worsteling en positiestelling tegenover een wetenschap die met God niet rekent, en sedert legden weer een nieuw groot aantal geschriften, brochures en tijdschriftartikelen met grooere werken getuigenis af van zijn schier ongeëvenaarde werkkraft, van het werkzaam blijven van dezen fijnen geest met de groote levensproblemen. Achtereenvolgens verschenen „Hedendaagsche Moraal“, „Roeping en Wedergeroeping“, „Chr. Wetenschap“, „Chr. Wereldbeschouwing“, „Paedagogische beginselen“, „Geleerdheid en Wetenschap“, „Bijderdijk als denker en dichter“, „Magnalia Dei“, „het Christelijk huisgezin“.

Als Redenaar.

In 1908 ging Prof. B. naar Amerika, om er zijn lezingen te Princeton te houden, zijne oude vrienden er weer op te zoeken en Amerika nog beter te leeren kennen dan het hem zestien jaren geleden mogelijk was. Deze Stone-lezingen verschenen in het licht in zijn beroemd werk „Wijsbegeerte der Openbaring“. Velen herinneren zich nog zijn lezingen hier gehouden over Amerika, waarbij de opwekkingsmeetings met haar licht en schatw. zijden treffend werden voor oogen geschilderd.

Prof. B. was een der beste redenaars van ons land en vooral bij ons volk om zijn wetsprekendheid geëerd. Hij was bij verschillende gewichtige gedenk-dagen de feestredenaar, die de geschiedenis kon doen spreken met een diepte van blik en klaarheid van voorstelling als maar weinigen 't vermogen.

Wijlen Dr. Gispert schreef eens van Dr. Bavinek's wetsprekendheid: „Wat in Prof. B. zoo onbeschrijfelijk boeit en aantrekt is de eenvoudigheid, de klaarheid, de juiste bepaling der begrippen, de logische gang in zijn betoog. Zijn stijl is niet bruisend als de opgezwepte golven der zee, maar effen, klaar, doorzichtig, meer gelijkend op een zacht vloeienden stroom, waarop de gedachten als spelevaren. Want hij heeft zijn onderwerp doorzien in grond en omvang, en kan er daarom zoo gemakkelijk en voor anderen verstaanbaar over spreken. Ook als hij improviseert, is hetgeen hij op tafel zet, met alleen warm, maar ook gaar“.

Zijn beteekenis voor het onderwijs.

Al zeer onvolledig zou deze biographie zijn, wanneer niet genoemd werd zijn voorlichtende arbeid op onderwijsgebied, waardoor hij in regeeringskringen de aangewezen man werd voor het voorzitterschap van den Onderwijsraad. Enkele van zijn studies voor het onderwijs en voor onze Chr. onderwijzers van belang hebben we boven reeds gerveerd, en zoo zijn er artikelen in het Paedagogisch tijdschrift voor het Chr. onderwijs over „Kinderstudie“, artikelen in het orgaan van het Geref. Schoolverband over „Bijbelsche en Religieuze Psychologie“ te noemen, die bewijzen hoe deze universele geest doorstronken was van de groote beteekenis, welke voor onze onderwijzers gelegen is in de bestudeering der Paedagogiek. Hoe is niet zijne afwezigheid gevoeld op het 2e Nat. Chr. Schoolcongres, en daar verdere leiding van hem verwacht, in aansluiting aan zijn heldere uiteenzetting van het verband tusschen de verschillende richtingen op paedagogisch gebied op het 1e congres. De Paedagogiek verliest veel in Prof. Bavinek voor haar opbouw en versterking van haar kennis. Hij had ook op dit terrein een ruim en diep inzicht, en was een groote steun voor het streven om de paedagogiek als wetenschap op den grondslag der Chr. beginselen te leeren beoefenen en dienstbaar te maken voor het Chr. onderwijs. Bij den komenden strijd tusschen het Chr. opvoedingsideaal en dat van de moderne wereldbeschouwing zal zijn principieele voorlichting gemist worden.

Op staatkundig erf.

In Sept. 1911 werd Prof. Bavinek door de Prov. Staten van Z.-Holland gekozen tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, en zijn woord in het Parlement gesproken, vroeg ook daar naar voren en inhoud de aandacht. Aan het politieke leven nam Prof. B. reeds eerder actief deel door eerst als assessor en daarna als voorzitter van het Centraal Comité van Antirevolutionaire Kiesverenigingen op te treden in de dagen van het ministerie-Kuiper.

Zijn breede blik overzag het gansche veld van het maatschappelijk en geestelijk leven. Aan het Congres van Gereform. Evangelisatie gaf hij in 1913 mede beteekenis door in een der hoofdreferaten het begrip van het Evangelisatie-werk nader te bepalen. Zoo voortarbeidend tot verdieping van den geestelijken zin van ons volk gaf dit helder denkend

hoofd telkens nieuwe vruchten; we denken hierbij aan zijn „De opvoeding der rypare jeugd“, aan nieuwere wetenschappelijke geschriften, aan „Modernisme en Orthodoxie“, „het Christendom“, zijn referaat over het „Onbewuste“, „Handleiding bij het onderwijs in den Chr. godsdienst“, „Het probleem van den oorlog“, „De overwinning der ziel“, „De vrouw in de hedendaagsche maatschappij“, „De navolging van Christus en het moderne leven“, „De opvoeding der vrouw“, „De beroepsarbeid der gehuwde vrouw“, „Christendom, oorlog en volkenbond“, „Hervorming en ons nationale leven“ en „de Nieuwe opvoeding“ en zoovele andere voortreffelijke studies tot verrijking van de kennis van ons volk en van de Geref. wetenschap.

H. M. de Koningin benoemde Prof. B. tot ridder in de orde van den Ned. Leeuw. Afgezien van zijn lid-zijn van vele genootschappen (b.v. de Mij. van Ned. Letterkunde te Leiden), werd hij, evenals zijn studievriend en medestrijder, de helaas zoo vroeg gestorven Prof. Bakhuis Roozeboom, en met wijlen Prof. Woltjer Sr., uit onze kringen opgenomen in den kleinen kring van uitverkorenen op het gebied der wetenschap: de Koninklijke Academie van Wetenschappen, in wier verslagen en mededeelingen van zijn hand verschenen „Psychologie der Religie“ en „Ethiek en Politiek“.

Hetzelfde nummer van „De Standaard“ gaf de volgende driestar:

Binnen één jaar, nadat God Dr. Kuiper tot zich nam, ontviel ons ook de man, die hem in wetenschap en denkracht het naaste stond, Prof. Dr. H. Bavinek.

Reeds op de Synode van Leeuwarden zank zijn kracht in, en wie hem in de laatste jaren gadeslagen had, besefte aanstonds, dat hij nooit meer in zijn oude kracht onder ons zou opstaan.

Nu ging hij van ons heen, en wij voelen diep, hoe groot het verlies is, dat wij door zijn verscheiden andermaal dragen moeten.

Bavinek was een gansch ander man als Kuiper was. Hij was niet en begeerde niet te zijn de man van den aanval, de strijder, de voorvechter. Hij was geleerde, meer nog dan Kuiper man van wetenschap.

Daarbij was hij een redenaar zooals weinigen. Zelden is er in ons midden een man opgestaan, die in zoo correcten, in zoo zekeren vorm den rijkdom zijner gedachten vermocht uit te stallen. Helder en klaar als zuiver kristal waren de predikatiën en de redevoeringen, die hij ons volk te genieten gaf.

Veel minder dan Kuiper was hij man van de politiek. Een oogenblik heeft hij, in de periode van 1901 tot 1906, de leiding onzer partij als voorzitter van het Centraal Comité op zich genomen. Maar in het strijdperk der Staatskunde wenschte hij toch nimmer een rol van betekenis te spelen.

Hij was vóór alles theoloog. Maar dat dan ook in den breedsten zin van het woord. Hij kende niet alleen de Gereformeerde dogmatiek zooals geen ander, maar bovendien zon er in ons land bezwaarlijk iemand aan te wijzen zijn, die zoo doorkneed was in de historie der filosofie als Bavinek. Daarbij heeft hij jaren lang ons volk voorgelicht op het gebied der paedagogiek en zich in allerlei functies voor ons Christelijk onderwijs in al zijn vertakkingen zeer verdienstelijk gemaakt.

In de Eerste Kamer was hij een man van hoog gezag. Zijn adviezen werden met ongekende aandacht beluisterd.

Voor ons Calvinistisch volk was hij een man Gods, geroepen om ons voor te lichten en over tal van vraagstukken het licht des Bijbels te verspreiden.

Ons volk had hem lief, en het bleef hem lief hebben, ook al deed hij een enkele maal een stap, dien het niet geheel verstond of begreep.

In liefde zal hij ook in de toekomst door ons worden gedacht.

Zwaar worden wij beproefd, nu zulke groote mannen voor altijd van ons gingen. Maar hunne werken, ook Bavinek's werken, blijven onder ons leven.

Hij mocht niet zoo hoogen ouderdom als Kuiper bereiken. Zoo gaarne hadden wij hem nog behouden. Aan zijn wijsheid en kennis hadden wij zoo groote behoefte.

Maar wij buigen ons voor Gods bevel. Zijn doen is enkel Maejesteit.

Kuiper stierf weg en Bavinek ontviel ons. Zij waren beiden, hoe hoog ook begaafd, zondige menschen, die alleen door genade konden doen, wat zij deden. Maar al moesten we hen verliezen, wij weten het, dat het Woord des Heeren, dat zij ons op zoo heerlijke wijze hebben verklaard, blijft in der eeuwigheid.

Daarom zijn wij, ook hij dit doodsbed, gerust en kunnen wij bij de droefheid, die ons hart vervalt, toch in oprechtheid dankbaar zijn voor het vele, dat God in Bavinek ons gaf, en het „Soli Deo Gloria“ op de lippen nemen.

Prof. Geesink vangt zijn fijne schets in „De Herauld“ aldus aan:

Van de Leeuwarder-Synode, die hij als adviseur diende, was hij in Augustus ongesteld naar huis gekomen.

Zijn gencesheer constateerde een zoo ernstige hartaandoening, dat volstrekte rust geboden was. En hij moest wel rusten, de stoere werker. Hij kon niet meer.

* Nog hoor ik hem klagen, dat het lezen van één enkele bladzijde, hem doodmoet maakt.

Eerst zit hij dan voor enkele uren van den dag op zijn studeerkamer, maar dra vind ik hem niet meer daar, doch op zijn ziekekamer.

Daar heeft hij, zittend in zijn leunstoel of liggend